

DAĞLAR MƏNİ

*Dağlar oy, oy, oy,
Yollar oy, oy, oy
Dağlar oy, oy, oy...*

Mahsun Kirmizigülün fəryadla oxuduğu bu şarkısını hər dəfə dinlədikcə mənim yadıma Kəlbəcər dağları düşür. Kövrəlirəm, mən də Mahsunla birlikdə bu şarkının sözlərini təkrarlayıram:

*Dağlar oy, oy, oy,
Yollar oy, oy, oy
Dağlar oy, oy, oy...*

Bir dəfə televiziyonda dedim ki, bütün Avropanı gəzmışəm, amma Kəlbəcər kimi qeyri-adi və gözəl bir məkan görməmişəm. Mənə sual verdilər ki, bəs, İsveçrə?

- Kəlbəcər İsveçrədən gözəldi. Sadəcə olaraq, İsveçrə Avropadır və abaddır.

İndi Cənab Prezident Kəlbəcəri öz zövqü ilə elə möhtəşəm tikdirir ki, o İsveçrədən də gözəl və abad olacaq.

2020-ci ilin noyabr ayında azad olunmuş Ağdamda təməlatmə mərasimində Möhtərəm Prezident bizi Ağdamın genplanı ilə tanış edirdi. Adam gözələrinə inana bilmirdi, yüz minlik bir şəhərin çox mükəmməl genplanı hazırlanmışdı. Bu layihəni 5-6 ayın içində hazırlamaq mümkün deyildi.

Dedim:

- Möhtərəm Prezident, belə bir möhtəşəm layihəni beş-altı ayın içində hazırlamaq mümkün deyil. Deməli, siz əvvəldən bu layihəni hazırlatmışız. Özü də təkcə bu layihəni yox, digər şəhərlərimizin də. Və inanırdınız ki, tezliklə Qarabağı azad edəcəksiniz.

Gülümsədi.

Uşaqlığım və gəncliyim Kəlbəcər dağlarında keçib. Biz Kolanı tayfasındanıq. Atamın ulu babaları kəlbəcərlilə olduğundan ağılim kəsəndən hər il bizi iki ay Kəlbəcər yaylaqlarına aparırdı. İstisu ilə üzbuüz Taxta deyilən bir yer var, orda yurd salırdıq və özümüzün yurd yerimiz vardı. Bu yaylağa Ağdam, Bərdə, Ağcabədi, Yevlax, İmişli camaatı da gəlib alaçıq qururdular. Hər rayonun öz məhləsi vardı. Səhər-səhər yüzlərlə alaçıqın önündə qaynayan samovarlardan tüstüsünün qəribə qoxusu gəlirdi. Cənə qoxusuydu.

Rayonlararası futbol yarışı keçirirdik. Çox zaman oyundan sonra dava yarışı başlayırdı. Qəribə idi ki, ağdamlılar hamını döyürdü. Sonra görürdülər ki, day döymədikləri rayon uşağı qalmayıb, başlayırdılar öz aralarında məhlə davası etməyə: Ac məhlə, Tox məhlə, Hamam məhləsi, İmarət məhləsi. Ağdamlı qohumlar məndən incimişdi. Bir dəfə Ağdam-Ağcabədi davasında özüməndən asılı olmayaraq, Ağcabədini - ata tərəfimi tutmuşdum. Sonra ağdamlı ana qohumlarım bunu həmişə başıma qaxınc edirdilər.

Kəlbəcərə Ağdərə yolu ilə gəldik. Xaçın çayının üstündə çayın yatağına uyğun olaraq çox uzun bir körpü vardı. İndi ermənilər həmin körpünü söküblər, sonradan çayın üzərindən darvaza dəmirindən iki lay atıblar, burdan işləyirmişlər, bədbəxt uşaqları bədbəxt! Hazırda Xaçının üstündə çox möhtəşəm bir körpü tikilir. Kəlbəcərə gədən yol Tərtər çayı boyunca idi. Gedəndə çay yolun solunda qalırdı. Çayın şırıltısı, yarpaqların xışıltısı, quşların səsi heç bir bəstəkarın yazsa bilməyəcəyi bir melodiya-yə çevrilirdi.

Çayın kənarında süfrə salıb piknik edirdik. Həmişə də üç-dörd maşın olurdur, qohum-əqrəbalarla gəldik. Mən çörək yeməzdim, çayın kənarında oturub suyun şırıltısına qulaq asardım. Sonra da ağaclara adımlı yazardım. Hər dəfə dağa gedəndə də maşını saxladım adımlı yazdığım ağacları sığallayırdım.

Yolun sağında heç bir heykəltəraşın yadına bilməyəcəyi qaya sütunları vardı. Bu sütunları Allahın mələkləri yonmuşdu. Elə gözəl görünürdülər ki.

Həmin qaya sütunlarını "Bir qalanın siri" filmində də çəkiblər.

Çox qərribər ki, indi Kəlbəcərə gedəndə həmin sütunlarda gözəllik qalmamışdı, mamırlamışdılar. Ha fikirləşdim səbəbini tapa bilmədim, yəqin bizim həsrətimizi çəkirmişlər.

Uzun illər gedib-gəldiyim yolu xatırlamağa çalışırdım. Onu da deyim ki, nə Urus bulağı qalmışdı, nə də adımlı yazdığım ağaclar. Yəni tapmadım.

Sonra bu dəfə maşından yıxıldığım döngəni xatırlayıb tapmaq istədim. Bədbəxtlikdən onu da tapa bilmədim.

Qayıdaq dağlara. Vəngə çatanda Xanımım dedi ki, qalxaq burdakı məbədə də baxaq. Neçə illər bu yolu gedib-gəlmişik, o məbədi ziyarət etmək ağılımıza gəlməyib.

Çayın kənarında arı saxlayanlar yurd salmışdılar. Onların yanından dağa bir dar yol qalxırdı. Onlardan məbədin yolunu soruşdum. Kəlbəcər camaatı idi. Məni tanıdılar, əl çəkmedilər ki, düşün bir stəkan çayımızı için. İradəni görəndə heç əl çəkmedilər:

- Düşəcəksiz! Məmməd Arazın qızı bizim qonağımız olmalıdır!

Axırda bir şərtlə razılaşdıq ki, məbəddən qayıdanda düşüb qonaq olarıq.

Dedilər ki, bu sağ yolla qalxın, iki-üç kilometrəndən sonra məbədə çatacaqsınız.

Məbədə çatdıq, amma həyətinə giriş qadağan idi. İki cavan polis işçisi yaxınlaşdı, məni tanıdılar:

- Siz parlamentdə biz polislərin hüquqlarını müdafiə etmişiz.

- Onda qoyun keçək içəri də.

- İnciməyin, biz əmrə tabeyik. Məbədə giriş qadağandır.

44 günlük müharibədən antiterror əməliyyatına qədər Rusiyanın Sülənəmərəmlilərinin yengəliyi ilə ermənilər sürü-sürü gə-

lib bu məbədi ziyarət edirdilər. Hərçənd ki, bu məbədi ermənilər tikməmişdi. Qədim xristian türkləri, indi biz onlara alban deyirik, tikmişdilər. Sonra ermənilər Alban xaçını sökərək erməni xaçı ilə əvəzləmişdilər və məbədin üzərinə də erməni əlifbası ilə nələrsə yazmışdılar. Və guya bu əlifbanı İsa peyğəmbərdən 362 yaş cavan olan Mesrop kəşf edib.

Çox təəssüf ki, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Rusiya Sülənəmərəmlilərinin yengəliyi ilə bu məbədə gələn ermənilərdən fərqli olaraq Azərbaycanın tanınmış, daha doğrusu, məşhur iki yazıçısı, iki ziyalısi məbədə yaxınlaşa bilmədik.

Üzümü polis işçilərinə tutub dedim:

- İnciməyirəm, əzizlərim, qanun hamı üçün qanundur.

Kənardan məbədin şəklini çəkdik və döndük geri. Bu dəfə kəlbəcərlilərin yanında maşını saxladıq və düşdük onlara qonaq olmağa.

Gözəl bir çay süfrəsi açdılar. Xanımlar da vardı, bal gətirdilər. Həm şən balı, həm də süzmə. Bal kimi balyıdı, şən adamın ağzında əriyirdi.

Yurd yiyəsi İlham bəylə tanış çıxdıq. Məlum oldu ki, o İradənin əmisi oğlu Qorxmazla universitetdə bir yerdə oxuyublar. Ailəvi dostdular, Qorxmaz da onun oğlanlarının kirvəsi. Coğrafiya müəllimidi və məktəb direktorudu, Kəlbəcərin kəndindəndi. Ailəsi və dostu ilə gəlib bu yerdə yurd salıb, arı saxlayırlar.

İlham bəy əl çəkirdi ki, təzəcə çəpiş kəsmişik, çörək də yeyəcəksiniz. Təşəkkür elədik ki, vaxtımız azdı, biz İstisuya dəyib geri qayıdacaşıq, yol uzaqdı.

İlham bəy köməkçim Fərhadı göstərib soruşdu:

- Oğlundu?

- Yox, bacıoğlumdu.

- Evlid?

- Yox, hələ qız axtarır.

- Bir mahnı var ey, kürdün gözəli, kürdün gözəli... Bəlkə gəlmişkən ona bir kürdün gözəlini tapaq?

- Pis olmaz.

İlham bəy ayaq üstə dayanmış iki cavan oğlanı göstərdi:

- Bunlar da mənim oğlanlarımdı. İkisi də universitet qurtarıb. Biri Xalq Təsərrüfatını, biri də Bakı Dövləti.

Mən soruşdum:

- Evlidilər?

- Yox hələ.

- Tapansan, onda dediyin kürdün gözəllərindən bunlara tap də.

Çayımızı içib qalxmağa hazırlaşırıq.

Xanımlardan biri:

- Bəlkə çəpiş yemək istəmirsiniz, bu dəqiqə sizə çolpa çıxartması hazırlayaram.

Həm əziyyət vermək istəmədik, həm də yol üstündəydik.

İlham bəy:

- Bilirsiniz sizi niyə çox istəyirik? Bir dəfə televizorda Kəlbəcəri İsveçrədən üstün tutdunuz.

Mən çayı, dağları, meşələri göstərib dedim:

- Bu gözəlliyi görürsünüz də, mən olanı demişəm.

- Onda bal qoyum aparın; -sonra da özünü xanımına tutdu: - Ay qız, ordan iki ramka bal gətir.

Xanımın başı ilə mənə işarə elədi ki, la-zım deyil. Mən də Xanımımın sözündən çıxıb bilmədim:

- Sağ olun, qayıdanda götürərik.

Və qayıdanda da götürmədik.

Yenidən qayıdaq dağlara. Təbii ki, birinci

Textaya çıxdım, yurd yerimizi axtardım. Amma tapa bilmədim. Yolçəkənlər burda qərar-gah qurmuşdular. Yolçəkənlərdən söhbət düşmüşkən, alqışlamaq lazımdı. Suqovuşandan və Ağdərədən Kəlbəcərə dünya standartlarına uyğun çox gözəl yol çəkiblər. Əslində yol çəkmirlər ey, yolu tikirlər - rahat və geniş.

Bu yerlərdə min bir çiçək olurdu. Elə çiçəklər vardı ki, sıxırdın, içindən bal

tökülürdü. İndi ha baxdım, çiçək görə bilmədim.

İlk dəfə Şuşaya gedəndə birinci qalxdığım yer Cıdır düzü olmuşdu. Cıdır düzü cadar-cadar idi. Ot-ələf də yox idi. Halbuki vaxtilə qışda Cıdır düzünə qalxanda qarı təmizləyirdin altından yamyaşıl ot çıxırdı. Elə bil ermənilər Pənah xanın, İbrahim xanın, Məmməd bəy Batmanqılıncın Cıdır düzündəki izlərini silmək üçün bu yerdən də intiqam almışdılar. Taxtada gül-çiçəyi görməyəndə çox məyus oldum.

TANIMADI

Textada dayanıb uzun müddət Kete-Mete dağına baxdım. Dağları duman бүрүдү-yündən istədiyimi görə bilmədim. Və yəqin ki, bu 54 ildə görmək istədiyim itib-batmışdı.

Orta məktəbdə oxuyanda dağlara qalxmaqdan çox xoşum gəlirdi. Qarabağda o dağ qalmamışdı ki, onun zirvəsinə çıxma-yım. Amma indi neçə ildi hündürlük fobi-yam var. Hətta televizyonda yüksək dağla-rı, əlçatmaz qayaları göstərəndə ayaqlarım ağrıyır.

Səkkizinci sinifdə oxuyurdum. Dostları-mı götürdüm, bir on beş nəfər, küllüng, bel əllərimizdə qalxdıq Kete-Mete dağına, am-ma hamı qalxa bilmədi, yarısı qaldı yolda. Dağlara qalxanlar bilir, sən zirvəyə getdik-cə hiss edərsən və gözünlə də görürsən ki, dağlar da gedir. Düşəndə də elədi, elə bilir-sən dağlar arxanca gəlir. Nəhayət, zirvə-nin yamacına çatdıq. On metr uzunluğun-da, yarım metr də enində yeri qazıb dostla-rın köməyi ilə "Aqil" yazdım. Sonra da içi-ni daşla doldurdum ki, ot bitməsin. Gəlib Taxtadan baxanda adım gözlə görünürdü. Üç-dörd il ad elə dururdu orda. Axırncı də-fə 71-ci ildə getmişdik yaylağa. Ondən son-ra hər il bacı-qardaşlarımdan biri ali mək-təbə imtahan verdiyindən yaylağa gedə bil-mirdik. Atam yaylaq pulunu getirirdi Bakıya ki, uşaqlarını instituta düzəltərsin. Bunu zarafat edirəm, atamla-anam imtahan ve-rən uşaqlarının xətrinə Bakıya gedirdilər.

İndi 54 il əvvəl gəzdiyim yerlərə yenə gəlmişdim. Amma hiss elədim ki, nə dağ-lar, nə də yollar məni tanımadı.

**Dağlar oy, oy, oy,
Yollar oy, oy, oy...**

Xanımım lap kövrəlmişdi, xüsusilə İsti-suda. O da burda keçirdiyi günlərin xatirə-lərini axtarırdı.

- Burda Bağirovun evi deyilən bir sa-natoriya vardı. Yüksək vəzifəli dövlət məmurları gəlirdi. Bizə də Bağirovun evində yer vermişdilər. Çox rahat sana-toriyaydı.

Təbii ki, axtardığı yerləri tapa bilmirdi, çünki İstisu da Ağdam kimi darmadağın ol-muşdu. Sanatoriyanın bircə ön divarları alayarımcıq qalmışdı. Məşhur "Bağirovun evi" adlanan sanatoriyanı yerlə-yeksan eləmişdilər, heç özüllü də yoxuydu. Maşınla keçərkən birdən dedi:

- Maşını saxlayın. Bax, bu yer mənim yadıma düşdü. Atam Şəlalənin əlindən tutub bulağa tərəf düşürdü, anam da bunu filmə çəkmişdi.

Sonra da ermənilərə xitabən söylənmə-yə başladı:

- Ay it uşağı, nə qazandınız?!

Mən ilk dəfə Ağdama girəndə hiss elə-dim ki, Ağdam məni tanıdı. Əlimi dağıdıl-mış evimizin daşına, divarına sürəndə xoş bir təmas hiss etdim.

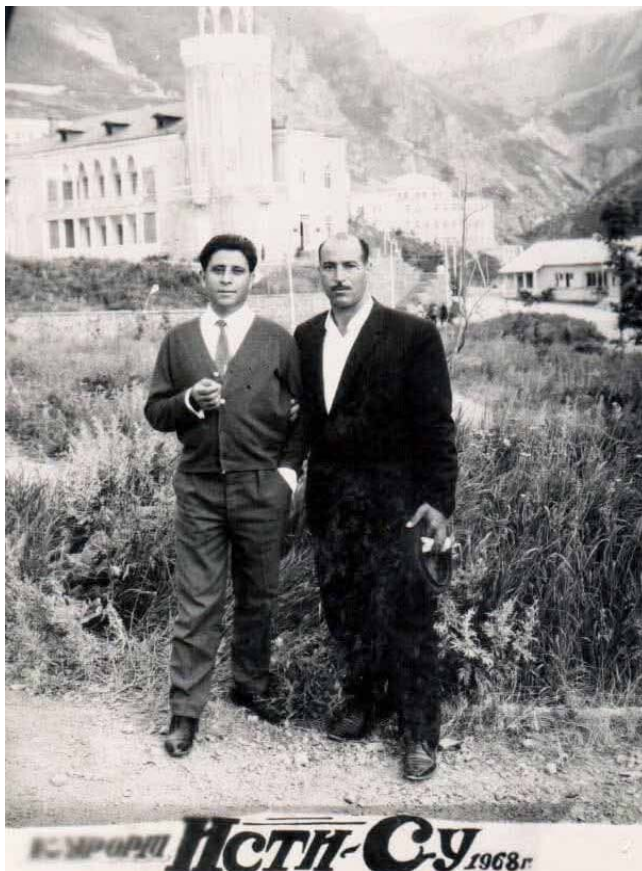
Amma indi mən də Xanımım kimi xəyal qırıqlığına uğradım. Nə Kəlbəcər, nə də bit-də-bitdə gəzdiyim yerlər, dağlar, yollar mə-ni tanımadı.

**Dağlar oy, oy, oy,
Yollar oy, oy, oy...**

O vaxt İstisudan Taxtaya bir dar dolama qalxırdı. Bir maşınliq yolu ydu. İki maşın qarşı-qarşıya gələndə hansısa biri geri çə-kilib gizlənməyə, yəni yol verməyə yer ax-tarırdı. Çox qorxulu bir yolu ydu, tez-tez də qəza baş verirdi. Belə bir yolu Monteneqro-da görmüşəm. Qərribeydi ki, adı da "Çətin-cə" idi, yəni çətin yol. Amma indi bu yolu o qədər genişləndiriblər ki, hətta bir maşın başqa maşını rahat ötə də bilər.

Üç dost yolun kənarındakı bulağın ya-nında saxlayıb kapodun üstündə süfrə aç-mışdılar. Elə ləzzətlə yeyib-içirdilər ki, utanmasam onlara qoşulardım.

Textadan bir yol ayrılırdı Minkəndə tərəf,

bir yol da ayrılırdı Tatallar çayını keçirdi və qalxırdı Cermuxa. Çasıb Minkənd yoluna döndük, sonra dedim qayıdaq geri, bu yol Minkəndə gedir, düşək yurd yerimiz tərəfə, Cermuxa gedən yola.

Əvvəlcədən qeyd etdiyim kimi, yurd yer-imizi tapa bilmədim. Futbol oynadığımız meydançaya da yolçəkənlər şebel, çinqil, qum yığmışdılar - tikiləcək yollar üçün.

Qayıdaq xatirələrə. Həmişə yaylağa ge-dəndə bir qadın gəlib anama kömək edirdi, ev-eşiyi yığışdırır, yuxa bişirir, samovarı qaynadıb çay qoyur və sair və ilaxır. Atam həm yaxşı maaş verirdi o qadına, həm də axşam evinə gedəndə yemək-içməyini də aparırdı. Uşaqların hamısını əzizləyirdi, biz də onu çox sevirdik. Təəssüf ki, adı yadı-mda qalmayıb. Qərribə ləhcəylə danışırıd, yə-ni bu Kəlbəcər ləhcəsi deyildi, deyəsən, kürd idi. Mən də o ləhcəni öyrənmişdim, elə danışmaqdan xoşum gəlirdi. Xalayla danışanda o ləhcəylə danışırıdım, anam da danlayırdı ki, elə danışma, elə bilər onu yamsılayırsan.

Bir dəfə anama dedi ki, üç-dörd gün ol-mayacam. Geri qayıdanda anam hirsələndi:

- On gündü hardasan?

Qadın cavab verdi:

- Solməz, Solməz, nə on gün, baax, bir gejë dədəmgildə qalmeyşəm, iki gejë də əremlə yatmeyşəm, eliyir üş gün.

"İki gejë əremlə yatmeyşəm" sözüne hamı gülüşdü. Sonra bu sözü tez-tez işlə-dib zarafat edirdik. Üstündən 54 il keçib, deyəsən, onun kimi danışa bilmədim. Biz yaylaqdan köçəndə də həmişə ardımızca su atardı və deyirdi ki, gələn il gözləyirəm. Həmişə də əsgərlikdəki oğlundan danışar-dı. Deyirdi ki, qoy oğlum əsgərlikdən gəl-sin, nəslinizdəki gözəllərdən birini alacam oğluma.

Oğlunun əsgər şəklini də üstündə gəzdir-di.

Danışırdı:

- Bir dəfə dayoğluma elçi getmişik, uşağı da özümüzə aparmışıq. Dedilər ki, boylu-buxunlu, yaraşıqlı oğlandı. Dedim ki, ağır-ağız, hələ onun evdə bir şikli var ey, onu görəsınız, adam şikildə daha qə-şəng görünür axı.

Zarafatla atama üzünü tutub deyirdi:

- Bu tənbel arvadı neyliyirsən? Bir od parçası bacım var, gəl onu alım saa,

apar Ağdama, saa qulluğ eləsin.

Doqquzuncu sinifdə oxu-yurdum. Həmişə avqustun 24-25-i yaylaqdan dönərdik ki, sentyabrın 1-dək hazırla-şaq. Əşyalarımızı yığdılar QAZ-53-ə, yeri rahatladılar, çarpayıları da maşının yan-larına elə düzürdülər ki, uşaqlar yıxılmasın. Atam qadının maaşını, pay-pürü-şünü verdi, o da əlində su gözləyir ki, yola düşək. Atamla-anam mindi balaca maşına, biz isə qalxdıq yük-lərin üstünə. Heç kəs bala-ca maşına minmək istəmir-di, yükün üstündə getmək daha ləzzətliydı.

Baxdım ki, cibimdə iyir-mi beş manat var, maşın-dan yenib verdim qadına ki, bunu əsgərlikdəki oğluna göndərsən. O da qayıtdı:

- Ay bala, Allahın ama-nında, Həzrət Abbasın za-minında olasan.

Maşınlar tərpənəndə, o da suyu arxamızca atdı.

Həmişə yaylağa dörd-beş qohum birlikdə gedir-dik - dayımgil, xalamgil, mamamgil. Qonşu da alaçıq qurardıq. Ma-şınlar düşdü yola. Biz də bu maşından o maşına, onlar da bizə, alma, alça, armud atırdıq. Döngələrin birində qalxdım ayağa ki xalamgilin maşınına alma atım, bircə onu bildim ki, kü-rə-yim nəyəsə deydi və düşdüm yerə, asfaltın kənarındakı çın-qıllığa. Gördüm ki, arxadan gə-lən maşın dağ boydadı, sonra çinqila döndü, sonra yenə dağ boyda, sonra yenə çinqila dön-dü. Yıxılmağımdan uşaqların hələ xəbəri yoxdu. Arxadan gə-lən xalamgil maşını saxladı, kimsə yüyürüb məni qucağına aldı. Yavaş-yavaş özümə gəlir-dim. Gördüm məni qucağına alan xalamın eridi, özü də çox qorxub. Nəhayət, bizim maşın-dakılar mənim yıxıldığımı bildi-lər, sürücü işarə verib atamgili saxlatdı, atam özünü mənə çat-dırdı. Sakit təbiətli atam xala-mın ərinə bir şapalaq vurdu ki, niyə ötüşürsüz. Xalamın əri əslində üç-dörd kişiyə cavab verən gücdəydi, amma atama qarşılıq vermədi, gözləri dolmuş halda mə-ni verdi atama. Məni tez balaca maşına mindirdilər, maşını da dayım sürürdü. Sürət götürdü ki, məni tez həkimə çatdırınsınlar.

Urus bulağına çatanda maşını saxladılar, məni soyundurdular, bədənimdəki qu-mu, çinqılı təmizləməyə başladılar. Bəlkə üstümdən iki kilo qum, çinqıl töküldü. Sonra bulaqda əl-üzümü, bədənimi yudu-lar, yenidən yola düşdük. Ağdərəyə çatan kimi (onda Mardakert idi) dayım maşını sürdü xəstəxanaya. Həkimlər töküldülər, tez məni rentgenə saldılar, dedilər:

- Bu uşaq saatda altmışla gedən, üç metr hündürlükdən yıxılan uşağa oxşamır. Bədəninə heç bir sınıq və çatlaq yoxdur.

Atam onlara inanmadı. Yenidən mindik maşına, atam dedi:

- Sabir, tez sür, çatdıraq Ağdama. Bunlara etibarım yoxdu, uşağın içi-zadı düşər, qəsdən deməzlər.

Gəldik Ağdam xəstəxanasına, yenə hə-kimlər töküldülər, yenə rentgenə saldılar. Məşhur cərrah İsrail həkim dedi:

- Məhəmməd, bu uşağın anası namaz üstə imiş, heç bir şeyi yoxdur, aparın evə.

Evə çatanda atam kövrəlmiş halda dedi:

- Ay oğul, sənki maşından düşüb o ar-vada iyirmi beş manat verdin ey, o da sə-nə qayıtdı ki, ay bala, Allahın amanında, Həzrət Abbasın zaminında olasan, Allah onun duasını eşitdi. Sən yıxılanda Həz-rət Abbas o kəsilmiş qollarıyla səni aldı qucağına qoydu yerə, ona görə sənə heç nə olmayıb!

Gerə dönürük. Bu dəfə Tərtər çayı yolun sağında qalır. Danlamağıma baxmayaraq, Fərhad telefonunda yenə nəse axtarır. Və deyəsən, istədiyini tapır.

- Sənə demirəm, maşın sürəndə tele-fonla oynama.

- Dayı, bayaq getdiyimiz yerlərə dolu yağır. İnanmırsan, ala bax.

Doğrudan da Taxtaya dolu yağdırdı.

- Bacıoğlu, Dəlidağ belədi də. Baxır-san, göy dupdurudu və qəfil buludlar gəldi, möhkəm bir leysan yağdı, təxmi-nən 20-25 dəqiqə. Sonra yağış kəsdi, göy yenə dupduru oldu. Bir yarım saat-dan sonra yenə buludlar göy üzünü tut-du, bu dəfə indi gördüyün kimi, dolu yağdı təxminən 15-20 dəqiqə, sonra do-lu kəsdi, göy yenə dupduru oldu. Bu bir gündə neçə dəfə belə olur. Ona görə də o dağa Dəli deyirlər.

Çayın yanında maşını saxladığ, düşüb oturdum sahilində. Buz kimi suda əl-üzümü yudum. Bu çayda o qədər çimmişəm ki. Suyun şırıltısına qulaq tutuldu. Amma 54 il əvvəl mənimlə saatlarla söhbət edən, çiməndə bədənime sarılan, özü də su o qə-dər soyuq olurdu ki, elə bilirdin bədənine yüzlərlə iynə sancırılar, amma bu iynələr səni incitmirdi, ləzzət edirdi. Sonra sudan tez çıxıb sal qayanın üstündə özümüzü günə verirdik.

Bəli, 54 il əvvəl mənimlə saatlarla söh-bət edən Tərtər çayı da dağlar, yollar kimi məni unutmuşdu.

Üzümü Xanımıma tutub dedim:

- İradə, niyə Ağdam məni tanıdı, am-ma bu dağlar tanımadı?

Xanımım Məmməd Arazın misrasını zümzümə elədi:

- Yəqin dağlar kəsüb məndən!..

- Dağlar məni tanımadı, görünür, qo-calmışam, sifətim yadlarından çıxıb. Əlli dörd il az müddət deyil!

Xanımım:

- Dərd eləmə. İnşallah, növbəti dəfə gələndə tanıyar.

Yenidən mindik maşına.

- Bacıoğlu, yavaş-yavaş sür. Görüm axtardığım yeri tapa biləcəm?

Diqqətlə döngələri izliyirdim. Mən yıxıl-dığım döngə çox sərt döngə idi. Və çox qə-ribeydi ki, axtardığım yeri tapa bildim. Ma-şını saxladığ və düşdük aşağı.

- İradə, bax, burda yıxılmışdım, yaxşı yadımdadı. Çay da bir qədər aşağıda axırdı. Onda yol dar idi, indi genişləndi-riblər, bəlkə də ona görə tapa bilmirdim.

Elə sevinirdim ki, onda sağ qaldığıma sevindiym kimi.

Xanımım ironiya ilə dedi:

- Həə, a tam jənşinə kurila.

- Net, tam jənşinə ne kurila. Ordan taytaya-taytaya, ağılaya-ağılaya gələn jənşinə mənim anam idi...